

Dania wobec arktycznych wyzwań

Krzysztof Kubiak

This item was submitted to the oPUB Repository of the University of Lower Silesia.

Citation: Kubiak, K. (2014). Dania wobec arktycznych wyzwań. Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 8(1), 77-93.

Version: Publisher's version

prof. DSW dr hab. Krzysztof KUBIAK

Dolnośląska Szkoła Wyższa

Wydział Nauk Społecznych i Dziennikarstwa

Instytut Bezpieczeństwa i Spraw Międzynarodowych

krzysztof.kubiak@dsw.edu.pl

DANIA WOBEC ARKTYCZNYCH WYZWAŃ

Streszczenie: Artykuł omawia aktualną i perspektywiczną sytuację Danii w Arktyce. Autor charakteryzuje Grenlandię – duńskie terytorium autonomiczne będące tytułem roszczeń Kopenhagi na obszarze Dalekiej Północy, następnie omawia historyczne uwarunkowania i współczesność relacji grenlandzko-duńskich, a następnie skupia się na duńskich dokumentach doktrynalnych dotyczących Arktyki oraz wynikających z nich działań.

Słowa kluczowe: Arktyka, Grenlandia, Dania, współzależności.

Dania jest zaangażowana w arktyczną rozgrywkę za sprawą Grenlandii, będącej jej terytorium autonomicznym. Korona Duńska ponosi między innymi odpowiedzialność za obronność arktycznej prowincji i ochronę jej wyłącznej strefy ekonomicznej. Sprawowanie suwerenności nad Grenlandią pozwala na wysuwanie roszczeń do Morza Arktycznego. Dania, z przyczyn gospodarczych, społecznych, politycznych i demograficznych, ma nader ograniczone możliwości zwiększenia swojej obecności na Grenlandii. Z tego względu priorytetem jest zebranie informacji geologicznych służących uzasadnieniu roszczeń (sięgających bieguna) do szelfu kontynentalnego. W tym wymiarze niewielka, lecz stała obecność wojskowa na Grenlandii odgrywa istotną rolę polityczną, zarówno w wymiarze wewnętrznym (podkreślanie więzi między autonomią grenlandzką a „metropolią”), jak i międzynarodowym.

Grenlandia – duńskie terytorium autonomiczne w Arktyce

Grenlandia (duń. *Grønland*, grenland. *Kalaallit Nunaat*) to wyspa na północnym Atlantyku o powierzchni 2 175 500 km kw. (w tym 371 700 km kw. wolnych od lodów). Leży ona u wybrzeży Ameryki Północnej, od której oddzielają ją Cieśnina Dawsa, Cieśnina Smitha, Cieśnina Robeson, Cieśnina Lancaster oraz Morze Baffina. Najdalej położonym na północ punktem jest przylądek Morris Jesup, a na południe przylądek Farvel. Od wschodu Cieśnina Duńska odgradza ją od Islandii. Najwyższym szczytem wyspy jest Góra Gunnbjørna (3700 m n.p.m.). Grubość lodu w czasach lodowca dochodzi do 3500 m. Występuje tu wybrzeże typu fiordowego z licznymi przybrzeżnymi wyspami. Większa część Grenlandii leży poza północnym kołem podbiegunowym (Sale, 2008, 570-57). Ludność owej olbrzymiej wyspy, rozciągającej się na przestrzeni (w układzie południko-

wym) 2 670 km to zaledwie około 56 749 osób (48 231 w osiedlach typu miejskiego, 8 517 w pozostałych osadach), co daje średnią gęstość zaludnienia rzędu 0,025 osoby na km kw. i 0,14 osoby na km kw. na obszarze pozbawionym lodu (*Greenland in Figures 2012*, 2012, s. 6). Wśród imigrantów w 2012 roku odnotowano 42 Polaków. Językami urzędowymi są grenlandzki (kalaallisut, inuicki, eskimoski) i duński. Stolicą i centrum administracyjnym jest Nuuk, dawniej Godthåb, około 14 000 mieszkańców (*Greenland in Figures 2012*, 2012, s. 4-5). Przeważającą część społeczeństwa stanowią Grenlandczycy, to jest ludność pochodzenia mieszanego inuicko-europejskiego (88,7 proc. całości populacji to osoby urodzone na wyspie). Oprócz nich Grenlandię zamieszkują Inuici (Eskimosi) i Duńczycy. Wśród grup wyznaniowych dominują luteranie i ewangelicy – łącznie 98 proc. ogółu społeczeństwa (*Greenland in Figures 2012*, 2012, s. 5).

Tabela 1. Główne skupiska ludności na Grenlandii

Miejscowość (nazwa grenlandzka)	Miejscowość (nazwa duńska)	Region	Liczba mieszkańców
Aasiaat	Egedesminde	Grenlandia Zachodnia	3100
Ittoqqortoormiit	Scoresbysund	Grenlandia Wschodnia	600
Ilulissat	Jakobshavn	Grenlandia Zachodnia	4100
Ivittuut (Ivigut)	–	Grenlandia Zachodnia	200
Kangaatsiaq	–	Grenlandia Zachodnia	600
Kangerlussuaq	Søndre Strømfjord	Grenlandia Zachodnia	500
Kulusuk	Kap Dan	Grenlandia Wschodnia	348
Maniitsoq	Sukkertoppen	Grenlandia Zachodnia	2900
Nanortalik	–	Grenlandia Zachodnia	1500
Narsaq	–	Grenlandia Zachodnia	1700
Nuuk	Godthåb	Grenlandia Zachodnia	14 874
Paamiut	Frederikshåb	Grenlandia Zachodnia	1900
Qaanaaq	Thule	Grenlandia Północna	650
Qaqortoq	Julianehåb	Grenlandia Zachodnia	3100
Qasigiannguit	Christianshåb	Grenlandia Zachodnia	1400
Qeqertarsuaq	Godhavn	Grenlandia Zachodnia	1000
Sisimiut	Holsteinsborg	Grenlandia Zachodnia	5200
Tasiilaq	Ammassalik	Grenlandia Wschodnia	1800
Upernavik	Upernavik	Grenlandia Zachodnia	1100
Uummannaq	Umanak	Grenlandia Północna	1400

Opracowanie własne, według: *Greenland in Figures 2012*, (2012), 9th revised edition.

Podstawę grenlandzkiej ekonomii stanowią: rybołówstwo (przede wszystkim poławiane są halibut grenlandzki i krewetki), eksport ryb, produktów rybnych oraz dotacja Unii Europejskiej, wpłacana w zamian za prawo odłowu przez rybaków ze Wspólnoty określonej liczby ryb. Łącznie w 2006r. połowy dostarczyły 87 proc. wpływów z eksportu. W 2010 roku na wodach grenlandzkich złowiono:

- 42 700 ton ryb,
- 57 000 ton skorupiaków,

– 2 435 sztuk waleni różnych gatunków,

A ponadto, na wyspie upolowano:

– 107 601 fok i morsów,

– 9 936 reniferów,

– 2 193 wołów piżmowych,

– 127 niedźwiedzi polarnych,

– 84 387 ptaków rozmaitych gatunków (*Greenland in Figures 2012*, 2012, s. 14-15).

Myślistwo akceptowane jest przez lokalny rząd – mimo protestów organizacji ekologicznych – jako sposób ochrony tradycyjnego stylu życia rdzennych mieszkańców Grenlandii.

Flota rybacka to 385 łodzi, kutrów i statków (*Greenland in Figures 2012*, 2012, s. 15), a w tym:

– o pojemności do 10 jednostek¹ – 278,

– o pojemności 11–10 jednostek – 73,

– o pojemności 21–50 jednostek – 14,

– o pojemności 51–80 jednostek – 5,

– o pojemności 81–120 jednostek – 4,

– o pojemności powyżej 120 jednostek – 11.

Duńczycy i Grenlandczycy dysponują sporym doświadczeniem w żegludze na wodach północnych. Łączność wyspy z portami duńskimi, islandzkimi i, w miarę potrzeb, położonymi w innych państwach oraz kabotaż na jej wodach (serwis kontenerowy do trzynastu miejscowości) prowadzi przedsiębiorstwo żeglugowe Royal Arctic Line. Ta zatrudniająca około 750 osób firma stanowi własność rządu autonomicznego. Dysponuje ona obecnie jedenastoma statkami zarządzanymi przez nią bezpośrednio i jednym eksploatowanym przez spółkę zależną – Arctic Umiaq Line (Royal Arctic Line, b.d).

Spśród jednostek Royal Arctic Line pięć to kontenerowce, obsługujące połączenia zewnętrzne, sześć – jednostki zatrudnione w grenlandzkim kabotażu, odpowiedzialne między innymi za zaopatrywanie oddalonych osiedli, jeden (*Sarfaq Ittuk*) to statek pasażerski, za pomocą którego firma usiłuje wejść na trudny rynek morskiej turystyki arktycznej. W duńsko-grenlandzkiej żegludze arktycznej można dostrzec szereg podobieństw z działalnością prowadzoną na wodach kanadyjskich przez firmy żeglugowe należące do „pierwszych narodów”. Prócz działalności komercyjnej, a może nawet przede wszystkim, realizują one ważną misję społeczną polegającą na utrzymaniu łączności z oddalonymi, izolowanymi osiedlami i osadami. Mimo ograniczonej skali, nie należy lekceważyć duńskiej żeglugi arktycznej, gdyż zdobyte w trakcie jej uprawiania doświadczenia mogą być nader przydatne również w organizowaniu innych rodzajów aktywności w rejonach północnych.

Problemem autonomii jest nadal ujemny bilans w handlu zagranicznym (mimo że na początku dekady udało się to negatywne zjawisko zlikwidować). W roku 2010 eksport przyniósł 2 144,5 mln koron duńskich, zaś wartość importu zamknęła się kwotą

¹ Niemetryczna jednostka pojemności stosowana w okrętownictwie równa 2,83 m³. Dawniej zwana „toną rejestrową”.

1 mln koron dochodu, za dobra importowane zapłacono 4 538,8 mln koron. Rząd autonomii ma jednak nadzieję, że tendencję tę, zwiększającą zależność Grenlandii od dotacji duńskich, uda się odwrócić. Duńskie subsydia dla autonomii wyniosły w 2010 roku 4 531,8 mln koron (*Greenland In Figures 2012*, 2012, s. 17).

Rys historyczny i współczesność

Przed dotarciem Europejczyków do wybrzeży Grenlandii wyspa była prawdopodobnie zamieszkiwana przez Inuitów (Eskimosów). Osadnictwo wikingińskie rozpoczęło się na Grenlandii w 982r., kiedy do zachodnich wybrzeży przybyło czternaście statków prowadzonych przez wygnanego z Islandii Eryka Rudego. Historia ta jest poruszana w relacjach *Íslendingabók* (Księga Islandczyków) i *Landnámabók* (Księga Osiedlenia) oraz dwóch sagach: *Saga o Eryku Rudym* (*Eiríks saga rauða*) i *Saga o Grenlandczykach* (*Grænlandinga Saga*) (Roesdahl, 1996, s. 231). W 1261r. Grenlandia stała się częścią Królestwa Norwegii. W roku 1380 Norwegia znalazła się w unii z Danią, w roku 1397 zaś związek państw rozszerzono na Szwecję, zawiązując unię kalmaryską. Przetrwała ona do roku 1536, kiedy wystąpiła z niej Szwecja. Towarzyszyło temu dalsze pogłębienie więzi duńsko-norweskich. W tym czasie na skutek ochłodzenia klimatu osady grenlandzkie utraciły kontakt z Europą. Część ludności wymarła, a część udała się do Ameryki. Osiedla wikingińskie na Grenlandii opustoszały ostatecznie w latach 1534–1541 (Hermann, 1967, s. 304).

Ponowne osadnictwo rozpoczęło się w drugiej połowie XVIII w., głównie za sprawą łowców fok i wielorybników. Z czasem coraz większe grupy zaczęły zimować na Grenlandii, a w 1721r. norweski pastor, Hans Egede, założył osadę, co zapoczątkowało stałe wpływy dualistycznego państwa. Unia norwesko-duńska została zerwana po wojnach napoleońskich. Dyktat wielkich mocarstw doprowadził do oderwania Norwegii od Danii i połączenia jej unią ze Szwecją (traktat kiloński, podpisany 14 stycznia 1814r.). Przy Danii pozostały jednak byłe zamorskie terytoria korony norweskiej: Islandia, Wyspy Owcze i Grenlandia².

W roku 1857 na Grenlandii powstały pierwsze organy samorządu na poziomie gmin i osiedli, a uprawnienia rad gminnych oraz municypalnych rozszerzono w roku 1908. W 1917 roku suwerenność Danii nad tą największą wyspą świata została uznana przez Stany Zjednoczone³. Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX w. roszczenia, oparte na argumentach historycznych, do wschodniej Grenlandii zaczęła zgłaszać Norwegia, a grupa norweskich polarników pod dowództwem Hallvarda Devolda (1898–1957) i Adolfa Hoela (1879–1964) dokonała „prywatnej” okupacji niezamieszkałej wschodniej części wyspy. Dziesiątego lipca 1931r. król Norwegii, Haakon VII, proklamował rozciągnięcie suwerenności swego państwa na Ziemię Eryka Rudego, czyli obszar znajdujący się między Carlsberg Fjord na południu i Bessel Fjord na północy (Skarstein, 2006,

² Podobnie jak i kolonie uzyskane w trakcie trwania unii: Tranquebar w Indiach, Duńskie Złote Wybrzeże w Afryce Zachodniej i Duńskie Wyspy Dziewicze na Karaibach.

³ Był to rodzaj transakcji związanej. Deklarację o uznaniu duńskich roszczeń do Grenlandii wydano po uzyskaniu zgody Kopenhagi na sprzedaż Stanom Zjednoczonym tak zwanych Duńskich Indii Zachodnich lub Duńskich Wysp Dziewiczych (Dansk Vestindien lub De dansk-vestindiske øer) za kwotę 25 mln dolarów.

s. 173–179). Wyznaczono nawet gubernatora, którym został znany badacz Arktyki, Helge Ingstad (1899–2001). Sprawa została ostatecznie rozstrzygnięta przez Stały Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w Hadze, który w 1933r. przyznał sporne obszary Danii, potwierdzając tym samym jej suwerenność nad całą Grenlandią.

Podczas drugiej wojny światowej, po zajęciu Danii przez Niemców, więzi z metropolią uległy znacznemu osłabieniu. Już 9 kwietnia 1941r. duński ambasador w Waszyngtonie, Henrik Kauffmann (1888–1963), podpisał z rządem Stanów Zjednoczonych umowę o obronie Grenlandii, na mocy której Amerykanie zyskiwali znaczną swobodę w militarnym wykorzystaniu obszaru wyspy (Petersem, 2007, s. 94).

Dzięki eksportowi kryolitu⁴, wydobywanemu w kopalni Ivigtut nad Arsukfjordem w zachodniej Grenlandii, wyspa była w stanie nadal importować towary ze Stanów Zjednoczonych i Kanady. Stacjonujące na Grenlandii nieliczne pododdziały patrolowe, wykorzystujące psie zaprzęgi (patrole na saniach zostały zorganizowane w 1940r. przez Eskego Bruna, a dowodził nimi Ib Paulsen, operowały z Ella Ø), były jedynym komponentem sił zbrojnych Danii kontynuującym walkę. Ich żołnierze wykryli między innymi niemiecką stację meteorologiczną na Wyspie Sabine'a⁵. Placówka ta została następnie zaatakowana przez amerykańskie samoloty z Islandii i zmuszona do ewakuacji. Podczas wojny na Grenlandii powstały, za zgodą lokalnej administracji, amerykańskie bazy wojskowe (w tym funkcjonująca do dziś Thule na północnym zachodzie wyspy), a *US Coast Guard* odegrała istotną rolę w likwidacji niemieckiej obecności na wyspie (Tilley, b.d).

Lata wojny przyniosły wzrost nastrojów separatystycznych, ale powołana w 1946r. komisja lokalnego parlamentu (*Landsrådet*) zaleciła utrzymanie więzi z metropolią. W 1953r. Grenlandia uzyskała status terytorium zamorskiego Danii oraz samorząd lokalny, a od 1979r. posiada autonomię wewnętrzną. Jednocześnie, w latach zimnej wojny wyspa stała się jedną z najważniejszych placówek wojskowych Zachodu. Na jej terytorium Stany Zjednoczone zbudowały bazy lotnicze, a startujące z nich samoloty były zdolne razić cele na terytorium Związku Sowieckiego. Na Grenlandii rozmieszczono również elementy północnoamerykańskiego systemu wczesnego wykrywania. Po zakończeniu zimnej wojny strategiczne znaczenie wyspy zmalało, ale pozostały tam elementy systemu wczesnego wykrywania (wprzęgnięte obecnie w amerykański system obrony przeciwra-kietowej).

Grenlandia jest członkiem Rady Nordyckiej. Korzystając z praw zawartych w Akcie Autonomii, władze grenlandzkie zrezygnowały w 1985r. z pełnego członkostwa w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej (EWG). Problem przynależności do Wspólnoty, wywołany głównie brakiem akceptacji wspólnej polityki w zakresie rybołówstwa, został rozstrzygnięty w referendum, przeprowadzonym 23 lutego 1982r. Za wystąpie-

⁴ Rzadki minerał, którego znaczenie w czasie wojny poważnie wzrosło, gdyż był używany jako topnik obniżający temperaturę w procesie produkcji elektrolitycznej aluminium.

⁵ Wyspa o długości 16 km i szerokości 12 km (155,9 km kw. powierzchni, linia brzegowa: 59,8 km) leżąca u północno-wschodnich wybrzeży półwyspu Wollaston Foreland. Pierwotnie nosiła nazwę Wewnętrznej Wyspy Pendulum. Swoją obecną nazwę zawdzięcza Drugiej Północnej Ekspedycji Niemieckiej (1869–1870). Upamiętnia ona Edwarda Sabine'a (1788–1883), brytyjskiego uczonego pochodzenia irlandzkiego, który prowadził tam badania fizyczne w roku 1823.

niem ze Wspólnoty wypowiedziało się wówczas 53 proc. głosujących (przy frekwencji wynoszącej 74,9 proc.). Relacje Grenlandii z EWG, a obecnie z Unią Europejską (UE), reguluje odrębne porozumienie. Formalnie referendum doprowadziło do zmiany statusu Grenlandii z państwa członkowskiego EWG na stowarzyszone terytorium zamorskie. W relacjach między UE a Grenlandią najważniejsza jest umowa o rybołówstwie. Po raz pierwszy zawarto ją w 1985r., od tamtego czasu była kilkakrotnie modyfikowana. Ostatni raz nastąpiło to w maju 2007 roku. W dokumencie określono opłaty, które Grenlandia co roku będzie otrzymywała w zamian za dopuszczenie rybaków ze Wspólnoty do swoich łowisk, a także roczne kwoty połowowe dla jednostek unijnych oraz odrębnie kwoty połowowe dla firm *joint venture*, zakładanych wspólnie przez podmioty unijne i grenlandzkie. Postanowiono też, że Grenlandia będzie mogła eksportować bezcłowe przetwory rybne na rynek UE (*EU: Fisheries Partnership Agreement between the EC, Denmark and Greenland*, b.d.).

Grenlandia wykazuje się znaczną aktywnością na arenie międzynarodowej. W 1999r. jej władze zgłosiły propozycję programu „współpracy polarnej”, obejmującego północne terytoria państw nordyckich, arktycznej części Rosji i Kanady. Inicjatywa ta, koordynująca wysiłki w zakresie rozwoju przemysłu i handlu na północy, rozwoju specyficznych, przydatnych w Arktyce technologii, ochrony środowiska naturalnego, rozbudowy sieci telekomunikacyjnej i informatycznej, otrzymała nazwę Arktyczne Okno (*Arctic Window*) i została włączona do Wymiaru Północnego Unii Europejskiej. Ponadto, Grenlandia aktywnie uczestniczy w pracach Inuickiej Konferencji Arktycznej, koordynującej działania międzynarodowe wspólnot eskimoskich z Grenlandii, Kanady, Alaski i Rosji; posiada przyznany przez Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ) oficjalny status organizacji pozarządowej.

W gestii władz autonomicznych pozostaje całość spraw prowincji, z wyjątkiem zagadnień obronnych, polityki zagranicznej, sądownictwa i systemu monetarnego. Zgodnie z Aktem Autonomii, Grenlandia posiada lokalny parlament (*Landsting*). Jest on wyłaniany na czteroletnią kadencję w powszechnych, tajnych i bezpośrednich wyborach, przeprowadzanych według ordynacji proporcjonalnej. Liczba deputowanych jest zmienna i, podobnie jak na Wyspach Owczych, zależy od frekwencji. Maksymalnie obsadza się trzydzieści dwa mandaty, minimalnie dwadzieścia siedem. Grenlandczycy wprowadzają dwóch deputowanych do parlamentu Danii (*Folketingu*). Koronę Duńską reprezentuje na Grenlandii wysoki komisarz.

Deputowani wyłaniają spośród siebie prezydium, w skład którego wchodzi przewodniczący i pięciu członków. Przewodniczący zwołuje sesje parlamentu i prowadzi obrady. Prace parlamentu koncentrują się w stałych komisjach: finansów, spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa, spraw socjalnych, zdrowia i ochrony środowiska, rybołówstwa i myślistwa.

Władzę wykonawczą sprawuje rząd wyłaniany przez ugrupowania, które w wyborach uzyskały większość, lub przez koalicje partii i ugrupowań posiadających reprezentację parlamentarną. Po konsultacjach z liderami partii przewodniczący parlamentu przedstawia izbie kandydata na premiera. Jeżeli uzyska on poparcie większości deputowanych, może, już jako szef rządu, przystąpić do formowania gabinetu. Obecnie, w skład rządu

grenlandzkiego wchodzi premier, minister finansów, minister mieszkalnictwa i infrastruktury, minister rybołówstwa, myślistwa i osadnictwa, minister zdrowia i ochrony środowiska, minister kultury, edukacji, wyznań i badań naukowych oraz minister spraw socjalnych i pracy. Rząd wyłoniła koalicja dwóch najsilniejszych ugrupowań parlamentarnych: socjaldemokratycznej partii Naprzód (*Siumut*) i konserwatywna Partia Przynależności (*Atassut*). Swoich przedstawicieli w rządzie nie mają dysponujące mandatami parlamentarnymi ugrupowania Wspólnota Inuicka (*Inuit Ataqatigiit*) i Partia Polarna (*Issitruup Partiiia*).

Siódmego maja 2008r. opublikowano informację dotyczącą zakończenia prac powołanej w 2004r. duńsko-grenlandzkiej Komisji Samorządowej (*Self-Rule Commision*). Projekt nowego Aktu Autonomii, znacznie zwiększający zakres odpowiedzialności lokalnego rządu, został poddany pod powszechne głosowanie – referendum przeprowadzono 25 listopada 2008r. 75 proc. z 40 tys. uprawnionych do głosowania (przy frekwencji wynoszącej 72 proc.) wypowiedziało się za rozszerzeniem autonomii (Hansen, 2008, s. 4-5, *Grenlandia chce być niezależna*, 2008, s. A13).

Aktywność autonomistów z pewnością wzmogły potwierdzone raporty geologiczne, mówiące o znacznych złożach ropy naftowej u północno-wschodnich wybrzeży Wyspy. Są one szacowane na 31,4 mld baryłek (*Geology Survey Points to Possible Greenland Oil*, b.d.). W latach 1976–1977 i roku 1990 wykonano łącznie sześć odwiertów testowych w dnie morskim i jeden na stałym lądzie. Wszystkie znajdują się po zachodniej stronie Wyspy, a osiągnięte wyniki uznano za dalekie od satysfakcjonujących. Sytuacja zmieniła się po ogłoszeniu wyników badań przeprowadzonych u wschodnich wybrzeży Grenlandii wspólnie przez amerykańską i duńską państwowe służby geologiczne. Zostały one zorganizowane na obszarze tak zwanej *East Greenland Rift Basins Province*, między 70° a 82° szerokości północnej, na obszarze około 500 tys. km kw. Na około 90 proc. badanego akwenu głębokości przekraczają 500 m. Rejon, w którym zlokalizowano złoża, jest bardzo trudny do eksploatacji pod względem warunków pogodowych. Pomiędzy latami 1975 i 2000 morze było tam wolne od lodu przez około sto pięćdziesiąt dni w roku. Przez pozostały czas na powierzchni unosiła się warstwa pokruszonych płyt lodowych o grubości dochodzącej nawet do 3 m. W ostatnich latach okres wolny od lodu przedłużył się jednak aż do stu osiemdziesięciu dni.

Według szacunków z połowy XX w., eksploatacja zasobów na północy miała być opłacalna przy cenie ropy rzędu czterdziestu sześciu dolarów za baryłkę. Trudno się więc dziwić, że największe światowe koncerny rozpoczęły „wielki wyścig”. W październiku 2007r. prawo do przeprowadzenia poszerzonych badań geologicznych i eksploatacji złóż otrzymały Chevron, Exxon Mobil i Husky Energy. Oznacza to, że Grenlandia naprawdę zaczyna się liczyć w naftowej grze. Co prawda, Hans Kristian Olsen, dyrektor zarządzający grenlandzkiej państwowej firmy naftowej NunaOil, stwierdził, że technologie umożliwiające dostęp do grenlandzkich złóż jeszcze nie istnieją, ale sytuacja w tym zakresie może się szybko zmienić. Złoża u wschodnich wybrzeży Grenlandii mają przy tym uregulowany status prawny. Leżą one w obrębie uznanej przez inne państwa Wyłącznej Strefie Ekonomicznej, której granic nikt nie kwestionuje. Pewne kontrowersje, dotyczące jej przebiegu między Grenlandią a norweską wyspą Jan Mayen, rozstrzygnął w 1993r. Międzynarodowy Trybu-

nał Sprawiedliwości w Hadze (*Executive Order of the Economic Zone of Greenland*, 2004, s. 65–66). Gwarantuje to wysoki poziom bezpieczeństwa i stabilności politycznej (*Greenland opening Arctic sea to oil wells*, b.d.).

Jako pierwsza wykonywanie próbnych odwiertów rozpoczęła w 2010r. firma Cairn Energy⁶. Wykorzystywano do tego pozycjonowany dynamicznie statek wiertniczy *Stena Forth*. W trakcie prowadzonych prób stał się on obiektem agresywnych działań członków organizacji *Greenpeace*, operujących ze statku *Esperanza*, którzy domagali się przerwania prac. W zaistniałej sytuacji duńska marynarka wojenna skierowała w rejon fregatę *Vaedderen*, której dowódca otrzymał rozkaz niedopuszczenia, by aktywiści naruszali pięćsetmetrową strefę bezpieczeństwa wokół jednostki prowadzącej odwierty (*Blokada ekologów*, 2010, s. 61).

W roku 2011 wiercenia były kontynuowane z jeszcze większą intensywnością. Do ich prowadzenia zatrudniono jedno z najnowocześniejszych na świecie „jednostek górniczych”: półzanurzalną platformę *Leiv Eiriksson* i statek wiertniczy *Ocean Rig Corcovado* (Cairn secures rigs for 2011 Greenland Exploration, b.d.)

Realizując postanowienia zawarte w Akcie Autonomii w 2009r., lokalny rząd (grenland. *Grønlands Hjemmestyre*) rozpoczął stopniowe przejmowanie kontroli nad gospodarką, zasobami naturalnymi, policją i sądownictwem. Zwiększył się również wpływ władz lokalnych na politykę zagraniczną i kwestie bezpieczeństwa. W ich gestii znajduje się tworzona Grenlandzka Straż Wybrzeża oraz formacje policyjne (*Greenland takes step toward independence from Denmark*, b.d.).

Sytuacja wewnętrzna na Grenlandii jest dużo bardziej złożona niż na innych terytoriach autonomicznych i w państwach skandynawskich. Głównym powodem jest znacznie wyższe niż w innych państwach nordyckich rozwarstwienie społeczne i rozpiętość dochodów. Mimo wysokich kosztów utrzymania płace są tu znacznie niższe niż w Danii (nie dotyczy to jedynie Duńczyków zatrudnionych na kontraktach). Bardzo poważnymi problemami są: rozpaczliwy brak mieszkań, spowodowany migracją rdzennej ludności do ośrodków miejskich, niski poziom szkolnictwa, pogarszająca się jakość usług zdrowotnych oraz stosunkowo szybkie zwiększanie się liczby osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków. Zdaniem wielu Grenlandczyków, politycy – zaangażowani głównie w promocję wyspy na świecie – zapominają o bolączkach zwykłych mieszkańców.

W ostatnich latach pojawiły się poważne kontrowersje między rządem regionalnym Grenlandii a władzami duńskimi, których przedmiotem była przyszłość rozmieszczonej w Thule bazy amerykańskiej. Baza, a właściwie umieszczona w niej stacja radarowa, odgrywa kluczową rolę w amerykańskim systemie wczesnego ostrzegania. Stany Zjednoczone zamierzają dokonać jej gruntownej rozbudowy i unowocześnienia w ramach realizacji programu obrony przeciwrakietowej. Zamiary te wzbudziły jednak protesty duńskiej lewicy. Ponieważ Rosja kilkakrotnie wystąpiła z oświadczeniami, że akceptacja planów amerykańskich odbije się na stosunkach duńsko-rosyjskich, autonomiczny rząd

⁶ Brytyjska firma naftowa z siedzibą w Edynburgu. Jej głównym obszarem działania jest indyjski Rajasthan, ale posiada również instalacje wydobywcze w Bangladeszu, Tunezji, Albanii i Nepalu. W ostatnich latach inwestuje w rozpoznanie grenlandzkich złóż ropy naftowej i gazu.

Grenlandii oświadczył, iż sprzeciwia się planom, których realizacja wciągnęłaby wyspę w nową „zimną wojnę”.

Ponadto, władze autonomii domagały się, by Grenlandia była reprezentowana w rozmowach ze Stanami Zjednoczonymi oraz aby mogły renegocjować duńsko-amerykański układ z 1951r. w sprawie dzierżawy terenu pod bazę w Thule, argumentując, że jest to relikw epoki kolonialnej, nieodpowiadający obecnej rzeczywistości politycznej. Wobec tego przedstawiciele Departamentu Stanu oświadczyli, że w razie braku zgody Danii i Grenlandii na rozbudowę stacji radarowej baza w Thule zostanie zamknięta, a stacja zbudowana w innym miejscu. W zasadzie rozstrzygnęło to spór, gdyż zamknięcie bazy byłoby dla wyspy prawdziwą katastrofą gospodarczą. Siły zbrojne Stanów Zjednoczonych są bowiem na Grenlandii największym pracodawcą, a ponadto zasilają finanse autonomii opłatami w wysokości 100 mln koron duńskich rocznie. Ostatecznie, po długich negocjacjach, w sierpniu 2004r., amerykański sekretarz stanu, Colin Powell, minister spraw zagranicznych Danii, Per Stig Møller, i wicepremier lokalnego rządu Grenlandii, Josef Motzfeld, podpisali dokument, będący *de facto* uzupełnieniem amerykańsko-duńskiej umowy wojskowej z 1951r. (*1951 Danish-American Defence Agreement*) o zapisy upodmiotawiające Grenlandię (rząd autonomiczny jest jej stroną) z jednej strony, a z drugiej umożliwiające modernizację bazy w Thule, by uczynić z niej element systemu obrony przeciwrakietowej (*Agreement Between the United States and the Kingdom of Denmark, April 27, 1951, b.d*). Co interesujące, w porozumieniu przewidywano wprowadzenie do bazy w Thule personelu duńskiego, i obecnie kluczowy element instalacji – stacja radiolokacyjna wczesnego ostrzegania – jest obsługiwany przez dwunarodowe zmiany.

Należy wspomnieć, że na relacje między Stanami Zjednoczonymi i Danią a Grenlandią cieniem kładzie się wypadek, który wydarzył się w styczniu 1965r. W pobliżu bazy Thule rozbił się wówczas amerykański bombowiec strategiczny B-52, na którego pokładzie znajdowały się cztery bomby wodorowe⁷. Trzy z nich szybko odnaleziono, ale informacja o zagubieniu czwartej została przez Amerykanów i władze duńskie zatajona przed Grenlandczykami. Fakt utraty bomby oraz niemożności jej odnalezienia (nie zdołano tego dokonać do dziś) został ujawniony przez amerykańskiego adwokata organizacji związanej przez robotników grenlandzkich, którzy usuwali szczątki wraku. Twierdzą oni, że doznali wówczas uszczerbku na zdrowiu na skutek napromieniowania. Sprawa ta nigdy nie została w wyczerpujący sposób wyjaśniona i do dziś wpływa na nieufność Gren-

⁷ 21 stycznia 1968r. bombowiec strategiczny B-52 z bazy sił powietrznych Plattsburgh w stanie New York wykonywał rutynowy lot nad Grenlandią, stanowiący element utrzymywania części maszyn przenoszących uzbrojenie atomowe w dyżurach powietrznych. W trakcie misji pilot zameldował kontroli lotów o konieczności awaryjnego lądowania w bazie Thule z powodu awarii technicznej. Po kilku minutach wewnątrz kadłuba samolotu zaczęło wypełniać się dymem i pilot podjął decyzję o natychmiastowym lądowaniu. Maszyna nie doleciała jednak do pasa i rozbiła się w odległości około 11 km od bazy na lodowcu North Star Bay. Eksplozja na pokładzie rozruciła cztery bomby wodorowe, stanowiące uzbrojenie maszyny. Kadłub co najmniej jednej z nich uległ przy tym uszkodzeniu, gdyż wykryto skażenie promieniotwórcze. W katastrofie zginął jeden członek załogi bombowca, pozostałych sześciu zawdzięcza życie umiejętnościom pilota i odporności konstrukcji samolotu. Wydarzenie to szczegółowo omawia: Sagan, S.D. (1993). *The Limits of Safety: Organizations, Accidents, and Nuclear Weapons*, s. 156–203.

landczyków wobec deklaracji amerykańskich władz wojskowych (Wallis, b.d.). Podobne resentymenty budzi pamięć o tym, że w trakcie budowy bazy w Thule wysiedlono przymusowo mieszkających tam Inuitów⁸. Obawa przed powrotem duńsko-amerykańskiej polityki realizowanej bez uwzględnienia interesów mieszkańców Grenlandii jest więc na wyspie bardzo silna.

Duńska polityka i aktywność w Arktyce

Terytoria arktyczne Danii – z wyjątkiem wyspy Hans, o którą jest toczony spór z Kanadą – nie są przedmiotem roszczeń ze strony państw trzecich. Jest to komfortowa sytuacja, umożliwiająca skupienie wysiłku na dwóch grupach działań:

- prowadzeniu badań naukowych ukierunkowanych na zebranie dowodów, że Grzbiet Łomonosowa jest naturalnym przedłużeniem masywu grenlandzkiego,
- utrzymywaniu na stałym, adekwatnym do wymogów sytuacji, poziomie obecności służb państwowych na Grenlandii i oblewających ją wodach.

Zasadniczym celem aktywności naukowej jest przy tym pozyskanie dowodów, że podmorski Grzbiet Łomonosowa⁹ stanowi przedłużenie szelfu kontynentalnego, co dałoby Danii i Kanadzie możliwość odwołania się do części VI Konwencji o prawie morza, traktującej właśnie o szelfie kontynentalnym. Postanowienia Konwencji pozwalają państwu nadbrzeżnemu na rozciągnięcie swoich uprawnień funkcjonalnych powyżej 350 mil morskich tam, gdzie są naturalne wzniesienia na szelfie, i osiągnięcie w pewnych sytuacjach około 400 mil morskich.

Z tego względu jeszcze w roku 2005, mimo kontrowersji wokół wyspy Hans, Kanada i Dania ogłosiły zamiar wspólnego prowadzenia badań oceanograficznych na północ od Grenlandii (Kraus, Myers, Revkin, Romero, 2005, s. 11-12). Zespoły duńskich i kanadyjskich badaczy pracowały między innymi w bazie wojskowej Alert, położonej na północnym krańcu Wyspy Ellesmere'a (Hołdys, b.d.). W następnych latach wysiłki Duńczyków zostały zaktywizowane, zwłaszcza że we wschodniej części Grzbietu Łomonosowa Rosjanie prowadzili badania w celu zebrania dowodów, iż wypiętrzenie to jest połączone z kontynentalnym masywem euroazjatyckim.

W związku z tym w roku 2007 na Morze Arktyczne została wysłana ekspedycja badawcza (wykorzystująca szwedzki lodołamacz *Oden*¹⁰, gdyż Dania nie posiada tego rodza-

⁸ W 1953r., podczas budowy bazy Thule, mieszkańcy wioski Pituffik i Dundas zostali przymusowo przesiedleni do leżącej około 130 km na północ miejscowości Qaanaaq.

⁹ Grzbiet Łomonosowa, odkryty w roku 1948 przez sowiecką ekspedycję kierowaną przez profesora Gakkela, ciągnie się na odcinku około 1800 km od centralnej części Morza Arktycznego do Wyspy Ellesmere'a, wchodzącej w skład należącego do Kanady Archipelagu Arktycznego. Szerokość grzbietu waha się od 60 do 200 km, a wznosi się on od 3300 do 3700 m ponad poziom morskiego dna. Minimalna głębokość nad grzbietem wynosi 954 m. Stoki grzbietu są stosunkowo strome, poprzecinane licznymi wąwozami i kanionami.

¹⁰ Jest to największy lodołamacz znajdujący się w dyspozycji szwedzkiej administracji morskiej (*Sjöfartssverket*). Przy wyporności 13 000 ton ma on 107,8 m długości. Statek wyposażono w cztery średnioobrotowe, ośmiocyndrowe silniki wysokoprężne Sulzer ZAL4OS o łącznej mocy 18 000 kW. Dysponuje on zasięgiem, na wodach wolnych od lodu, 30 tys. mil morskich przy prędkości 13 węzłów.

ju jednostek¹¹) w celu przeprowadzenia dalszych badań. Można nadmienić, że szwedzkiej jednostce, wstawionej dotarciem w 1991r. do bieguna północnego (jako pierwszy statek z napędem konwencjonalnym, a nie atomowym) towarzyszył czarterowany, najnowszy rosyjski lodołamacz atomowy *50 Let Pobiedy*. Rezultaty ekspedycji skłoniły duńskiego minister nauki i technologii do stwierdzenia, iż: „wstępne badania są bardzo obiecujące, sugerują one, że Dania może uzyskać biegun północny” (Leapman, b.d.).

Z jednej strony, badania naukowe przydatne z punktu widzenia roszczeń przedstawianych na forum Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego z pewnością pozostaną priorytetem, gdyż zebranie naukowych argumentów, połączone ze swoistym lobbieniem, daje dużą gwarancję uznania roszczeń państwa w całości lub chociaż w części. Z drugiej zaś, mimo że Dania nie akceptuje stosowania w praktyce międzynarodowej teorii sektorów, zdecydowano się, dla lepszego zabezpieczenia interesów państwa, na wyartykułowanie roszczeń opartych również na tej formule. Tereny, do których rości pretensje Dania, to trójkąt oparty wierzchołkiem o biegun północny, którego bokami są południki wyznaczające 10° i 60° długości geograficznej zachodniej.

Obecny etap arktycznej rywalizacji zmienił sposób postrzegania przez Danię kwestii obecności wojskowej na Grenlandii. O ile bezpośrednio po zakończeniu zimnej wojny pojawiły się głosy o konieczności zdecydowanej redukcji sił wojskowych, o tyle teraz ciągłość ich utrzymywania na wyspie i oblewających ją wodach zyskała stosunkowo duże znaczenie polityczne – jako ewentualny argument wspierający duńskie roszczenia.

Za realizację zadań związanych z utrzymaniem obecności wojskowej na tej największej wyspie świata odpowiada Dowództwo Arktyki (Arctis Kommando – AK) sformowane 31 października 2012 roku w wyniku połączenia Dowództwa Grenlandii (Grønlands Kommando – GLK) z Dowództwem Wysp Owczych (Færøernes Kommando – FK). Dyslokowano je w Nuuk na Grenlandii i bezpośrednio podporządkowano Dowództwu Obrony. Dowództwo Arktyki stanowi strukturę o charakterze dowództwa połączonego, wykorzystującego jednostki i środki przydzielane przez wszystkie rodzaje sił zbrojnych. Z personelu Dowództwa Arktyki wydziela się grupę łącznikową, która jest oddelegowywana do amerykańskiej bazy lotniczej Thule (Qaanaaq).

Kluczowe zadanie, jakim jest nadzorowanie przestrzegania prawa na obszarach morskich Grenlandii, spoczywa na Królewskiej Duńskiej Marynarce Wojennej, która w tym celu utrzymuje specyficzne, dostosowane do warunków akwenów północnych, jednostki. Są to: cztery fregaty patrolowe (zwane też fregatami ochrony rybołówstwa) typu *Thetis* i dwie arktyczne jednostki patrolowe typu *Knud Rasmussen*, które zastąpiły przestarzałe kutry patrolowe typu *Agdlek*.

Jak już wspomniano, jednostki typu *Thetis* przeznaczone są do ochrony rybołówstwa na wodach wokół Grenlandii. Z tego względu otrzymały one podwójne poszycie rozpoczynające się 2 m poniżej konstrukcyjnej linii wodnej. W połączeniu ze specjal-

¹¹ Dania posiada trzy lodołamacze w marynarce wojennej: dwa typu *Danbjørn* (*Danbjørn* i *Isbjørn*) oraz *Thorbjørn* (w służbie od roku 1980, wyporność pełna: 2344 t, długość: 65,1 m, prędkość: 14 węzłów). Są to jednak jednostki bałtyckie, a przecież w rejonach arktycznych potrzeba jednak znacznie większych i silniejszych lodołamaczy.

nie dobranym kształtem podwodnej części kadłuba umożliwia im to żeglugę w lodzie o grubości do 1 m. Projektując okręty typu Thetis, za niecelową i zbyt kosztowną uznano budowę tak dużych jednostek przeznaczonych wyłącznie do zadań patrolowych. W związku z tym, nowe fregaty skonstruowane zostały tak, by w przypadku zagrożenia konfliktem zbrojnym możliwe było szybkie ich dozbrojenie. Rezerwa wyporności i kubatury wewnętrznej, a także przepustowość magistrali energetycznych i środków transmisji danych stosunkowo prostym czyni montaż na Thetisach ośmiu wyrzutni przeciwokrętowych pocisków kierowanych Harpoon, ośmiu lub szesnastu pionowych wyrzutni rakiet przeciwlotniczych Standard, raketowego systemu obrony bezpośredniej RAM oraz dwóch potrójnych wyrzutni torped ZOP (zwalczania okrętów podwodnych) kalibru 324 mm. Łądowisko o wymiarach 28x14 m umożliwia przyjmowanie nie tylko śmigłowca typu Lynx, ale również znacznie cięższych maszyn, takich jak np. Westland Agosta EH-101. Po otrzymaniu takiego zestawu uzbrojenia i uzupełnieniu załogi do etatu wojennego dotychczasowy, symbolicznie uzbrojony patrolowiec strefy ekonomicznej przeistoczyć może się w pełnowartościowy okręt bojowy, zdolny do skutecznego zwalczania celów powietrznych i nawodnych oraz podwodnych.

Nowe jednostki, określane jako typ Knud Rasmussen, które zastępują kutry typu Agdlek, są wyposażone między innymi są w szybkie kurty SRC 90E-DA¹² (po jednym), przeznaczone do zadań ratowniczych, ewakuacji medycznej, transportu osób oraz ładunków (oprócz dwuosobowej załogi mogą zabrać dwunastu pasażerów lub cztery nosze). Są one wodowane przy użyciu zabudowanej na rufie pochylni, co umożliwia ich użycie nawet w trudnych warunkach pogodowych.

Poza wspomnianych statków, Duńczycy utrzymują na Grenlandii dwie małe jednostki hydrograficzne określane jako typ SKA 11¹³ (11, b.d.). Odgrywają one również istotną rolę, gdyż ich obecność manifestuje dbałość o ciągłość badań naukowych. W związku z tym, gdy 3 maja 2006r. SKA 11 zatonął po wejściu na skały w Arsuk Fjord, niemal natychmiast zastąpiono go inną bliźniaczą jednostką. Obecnie planuje się zastąpienie typu SKA 11 dwiema nowymi jednostkami typu Holm¹⁴.

Siły zbrojne Danii utrzymują ponadto na Grenlandii specyficzną formację zwaną Patrol Sirius (*Slædepatruljen*). Powstały w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku pododdział, nawiązujący do tradycji zwiadowców grenlandzkich z okresu drugiej wojny światowej, w roku 1994 został podporządkowany marynarce wojennej. Liczy on do dwudziestu żołnierzy, z których dwóch pełni służbę w Mestersvig, a dwunastu przebywa w bazie głównej Daneborg (74°11'N, 20°08'W, obiekty byłej cywilnej stacji meteorologicznej).

¹² Konstrukcja całkowicie kompozytowa, długość: 10,80 m, szerokość: 2,90 m, zanurzenie: 0,70 m, ośmiocylindrowy silnik wysokoprężny o mocy 558 kW zasilający pędniki strugowodne, prędkość maksymalna: 40 węzłów, zasięg: 1000 mil morskich. Wodowanie jest możliwe przy prędkości nosiciela do 12 węzłów.

¹³ Budowa: 1981–1985, wyporność: 56 t, długość: 19,90 m, szerokość: 5,20 m, zanurzenie: 2,10 m, silnik wysokoprężny o mocy 540 KM, prędkość: 12 węzłów, załoga: 6.

¹⁴ Budowa: 2006–2008, wyporność: 98 t, długość: 28,90 m, szerokość: 6,30 m, zanurzenie: 1,74 m, dwa silniki wysokoprężne o mocy po 250 KM, prędkość: 12 węzłów, zasięg: 600 mil przy prędkości 10 węzłów, załoga: 3 (możliwość zaokrętowania dodatkowych 10 osób).

Latem aktywowana jest również baza Ella Ø w Kong Oscars. W ciągu czterech miesięcy polarnego lata i dwóch miesięcy jesieni pododdział realizuje sześć patroli na obszarze od Hall Land na wschodnim wybrzeżu (81°04'N, 61°40'W) do Kap Biot (71°53'N, 22°33'W). Dystans w linii powietrznej między tymi punktami wynosi 2100 km, obszar patrolowania to 160 tys. km kw. (w tym 16,5 tys. km wybrzeża). Każdy patrol składa się z dwóch ludzi wyposażonych w sanie ciągnione przez jedenaście psów. Patrole zaopatrują się w sześćdziesięciu pięciu wcześniej rozwiniętych polowych składach zaopatrzeniowych. Stanowisko dowodzenia znajduje się w bazie morskiej Auderød. Jednym z podstawowych zadań żołnierzy jest nadzorowanie działań rozmaitych ekspedycji naukowych odwiedzających Northeast Greenland National Park (każdego roku jest ich około trzydziestu, a wejście na teren parku wymaga specjalnej zgody rządu grenlandzkiego).

W zimie, na północy Grenlandii przebywa zaledwie dwadzieścia siedem osób: dwóch żołnierzy patrolu w Mestersvig, dwunastu w Daneborg, ośmiu cywilnych specjalistów w stacji meteorologicznej Danmarkshavn i pięciu żołnierzy w bazie Station North.

Służba w *Slædepatruljen* trwa dwadzieścia sześć miesięcy, a pełnią ją ochotnicy wyłonieni w drodze surowej selekcji ze wszystkich rodzajów sił zbrojnych Danii (*The Sledge Patrol Sirius*, b.d.). Do dziś przez patrol przewinęło się około trzystu żołnierzy, głównie oficerów (Mikkelsen, 2005). Ważnym elementem obecności w Arktyce jest baza wojskowa Station North. Znajduje się ona na wschód od Kap Prins Knud w regionie Kronprins Christian Land (81°36'N, 16°40'W), w odległości zaledwie 933 km od bieguna północnego. Stacja posiada pas startowy wolny od śniegu przeciętnie przez trzysta dni w roku. Dzięki temu odgrywa ona kluczową rolę w zabezpieczeniu działań lotnictwa w Arktyce, w tym w zapewnieniu efektywnego wsparcia lotniczego Patrolowi Sirius (*Station Nord*, b.d.).

Grenlandzką spuścizną drugiej wojny światowej jest dobrze rozwinięta sieć lotnisk¹⁵. Obecnie na wyspie znajduje się dziesięć pasów startowych, z których mogą korzystać wojskowe samoloty patrolowe. Do zadań patrolowych są wykorzystywane samoloty rotacyjnie, przebazowywane z kontynentu maszyny CL-604 *Challenger*¹⁶ (721. dywizjon posiada trzy takie samoloty) oraz niekiedy transportowe Lockheed C-130J *Hercules*¹⁷ (cztery samoloty w 721. dywizjonie).

Efektywne lotnictwo patrolowe stanowi ważny atut Danii w arktycznej rozgrywce, jest ono ponadto czynnikiem umożliwiającym sprawowanie skutecznej kontroli nad lądowym masywem Grenlandii i oblewającymi wyspę wodami.

¹⁵ Amerykanie na zachodnim wybrzeżu zbudowali osiem baz lotniczych, a na wschodnim cztery.

¹⁶ Bombardier Challenger CL-604, patrolowa wersja lekkiego samolotu komunikacyjnego/VIP. Długość: 20,85 m, rozpiętość: 19,61 m, wysokość: 6,30 m, maksymalna masa startowa: 19 550 kg, dwa silniki turbowentylatorowe, prędkość maksymalna: 851 km/h, zasięg: 6236 km, pułap: 12 500 m, załoga: 7.

¹⁷ Lockheed C-130J-30 Hercules, kolejna wersja rozwojowa średniego samolotu transportu taktycznego. Długość: 32,34 m, rozpiętość: 40,40 m, wysokość: 11,6 m, maksymalna masa startowa: 74 300 kg, cztery silniki turbośmigłowe, prędkość maksymalna: 630 km/h, zasięg: 3900 km, pułap: 10 000 m, załoga: 6.

Przyszłość duńskiej obecności w Arktyce

Przez długi okres interesy Danii w Arktyce były stosunkowo trudne do jednoznacznego zdefiniowania. W maju 2011r. opublikowano jednak dokument rządowy zatytułowany *Duńska strategia w Arktyce 2011–2020 (Danmarks Strategi for Arktis, b.d.)*. Jego analiza pozwala na sformułowanie następujących tez:

- Dania jest silnie zdeterminowana, by uzyskać prawa do szelfu kontynentalnego, ciągnącego się od północnych wybrzeży Grenlandii ku biegunowi północnemu, i aby cel ten osiągnąć, przeznacza się stosunkowo duże środki na organizowanie kolejnych ekspedycji arktycznych i prowadzenie badań geologicznych, których wyniki mogą dostarczyć argumenty popierające roszczenia Danii (termin ich zgłoszenia przez Danię Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego upływa w roku 2014)¹⁸,
- istotną składową duńskich interesów jest satysfakcjonujące rozstrzygnięcie kwestii przynależności państwowej wyspy Hans, gdyż rzutuje to na pozycję tego państwa w Cieśninie Davisa i Zatoce Baffina, mimo że z Kanadą zawarto umowę o delimitacji obszarów morskich w tych rejonach (*Executive Order of the Economic Zone of Greenland, 2004, 63–65*).
- ważnym elementem duńskich interesów jest ewentualne rozpoczęcie eksploatacji złóż ropy naftowej i gazu, zalegających na wschód od Grenlandii, mimo że większość wpływów z opłat koncesyjnych będzie otrzymywała grenlandzka autonomia (Dania zyskuje jednak możliwość dywersyfikacji dostaw).

Postanowienia tego dokumentu są ściśle skorelowane z tak zwanym *Duńskim porozumieniem obronnym*¹⁹ z 2009 roku stanowiącym, między innymi, że drugim, oprócz aktywności naukowej, filarem polityki arktycznej jest utrzymywanie na Grenlandii adekwatnego do potrzeb potencjału wojskowego (*Danish Defence Agreement, b.d.*). Zasadniczą rolę odgrywają w tej grupie zadań siły morskie (zarówno komponent okrętowy, jak i specyficzny polarny pododdział zwiadowczy), efektywnie wspierane przez lotnictwo. W związku z ograniczonymi możliwościami wojskowymi Danii w jej interesie pozostaje więc utrzymanie w dotychczasowym kształcie relacji ze Stanami Zjednoczonymi, odnoszącymi się do płaszczyzny bezpieczeństwa, gdyż oznacza to pozostanie Grenlandii pod swoistym „parasolem” Stanów Zjednoczonych. Czynniki ten umożliwia zaś Danii

¹⁸ Działalność naukowo-badawcza przynosi wymierne rezultaty. O ile jednak wyniki dotyczące geologii dna morskiego nie są w całości ujawniane, o tyle duńskie media wiele uwagi poświęciły odkryciu w 2005r. nowej wyspy. Dokonała tego ekspedycja kierowana przez amerykańskiego polarnika Dennisa Schmitta. Skrawek lądu, który wcześniej był połączony pokrywą lodową z Ziemią Liverpool, ma 40 m długości. Został on odsłonięty w wyniku cofnięcia się lodowca. Wysepka otrzymała nazwę Uunartoq Qeqertaq (co w języku grenlandzkim znaczy Wyspa Ostrzeżenia).

¹⁹ Czyli upubliczniony konsensus podstawowych sił politycznych królestwa: Partii Liberalnej, Partii Socjaldemokratycznej, Duńskiej Partii Ludowej, Socjalistycznej Partii Ludowej, Partii Konserwatywnej, Radykalnej Partii Liberalnej oraz Partii Porozumienia Liberalnego, dotyczący polityki obronnej na lata 2010–2014.

realizację swoich interesów politycznych przy zaangażowaniu relatywnie niewielkiego potencjału militarnego.

Dania jest niewątpliwie najsłabszym uczestnikiem „arktycznej gry”. Składają się na to trzy główne przyczyny:

- ograniczony – w porównaniu z innymi państwami arktycznymi – całościowy potencjał,
- brak poczucia więzi europejskiej populacji z obszarami północnym (czynnik ten jest bardzo ważnym elementem w Norwegii, która również jest zdecydowanie słabsza od Rosji, Kanady i Stanów Zjednoczonych),
- silne dążenia niepodległościowe na Grenlandii, których urzeczywistnienie może doprowadzić do tego, że Dania przestanie być państwem arktycznym.

Obecnie Duńczycy spoglądają z dużym optymizmem na kwestię uznania swoich roszczeń do grenlandzkiego szelfu arktycznego. Największa doza niepewności jest związana z grenlandzkimi aspiracjami niepodległościowymi. Dania nie usiłuje im przeciwdziałać i trudno zakładać, że postawa ta zmieni się w przyszłości. Dość powiedzieć, że w tak zwanym dniu narodowym, celebrowanym na wyspie z okazji przyjęcia w referendum nowego Aktu Autonomii, uczestniczyli królowa Małgorzata oraz premier Lars Loekke Rasmussen (*June 21: Greenland's national day-it was a day like no other yet*, b.d.). Trudno obecnie przewidywać, jaki kształt mogłaby przyjąć ewentualna grenlandzka niepodległość i czy zostałyby utrzymane (a jeżeli tak, to w jakiej formie) związki z dotychczasową metropolią, ale pełna suwerenność Grenlandii oznaczałaby zasadniczą zmianę układu sił w „arktycznej rozgrywce”. Miejsce Danii, dysponującej co prawda ograniczonymi możliwościami, ale wykazującej się znaczną determinacją i doświadczeniem, zajęłaby bowiem jeszcze słabsza Grenlandia. Obserwując działania Grenlandczyków, można jednak postawić hipotezę, że do ewentualnych rozstrzygnięć w tej materii dojdzie dopiero po rozstrzygnięciu roszczeń do dna morskiego przez Komisję Granic Szelfu Kontynentalnego. Władze w Nuuk zdają sobie bowiem sprawę, że dysponują nader ograniczonymi możliwościami w zakresie zgromadzenia przedkładanej temu gremium dokumentacji geologicznej.

W przypadku akceptacji roszczeń Danii i uznania szelfu polarnego za przedłużenie masywu Grenlandii, a także dalszego cofania się lodów oraz utrzymania relatywnie wysokich (uzasadniających prowadzenie wydobywania na północy) cen surowców energetycznych dążenia niepodległościowe mogą ulec nasileniu. Ewentualne uruchomienie eksploatacji złóż oznaczałoby zapewne likwidację grenlandzkiego deficytu handlowego, który dotąd jest pokrywany przez Danię. Fakt ten stanowi jeden z głównych powodów pozostawiania wyspy w związku z metropolią (Kubiak, 2009, s. 26).

Bibliografia

Agreement Between the United States and the Kingdom of Denmark, April 27, 1951 (b.d.). Pobrano 22 lutego 2010, z http://avalon.law.yale.edu/20th_century/den001.asp.

- Blokada ekologów, *Polska Zbrojna*, (2010), nr 36, s. 61.
- Browning jr.r.M (b.d.). *Coast Guard makes the first capture of WWII*. Pobrano 12 lutego 2011, z <http://www.uscg.mil/history/articles/Northland.asp>.
- Cairn secures rigs for 2011 *Greenland Exploration* (b.d.). Pobrano 18 lutego 2011, z <http://www.cairnenergy.com/NewsDetail.aspx?id=1423>.
- Danmarks Strategi for Arktis (b.d.). Pobrano 3 sierpnia 2011, z <http://www.information.dk/files/fakta/uploads/arktisk-strategi-udkast.pdf>.
- Denish Defence Agreement (b.d.). Pobrano 3 sierpnia 2011, z <http://merln.ndu.edu/whitepapers/Denmark2010-2014English.pdf>.
- EU: Fisheries Partnership Agreement between the EC, Denmark and Greenland (b.d.). Pobrano 30 grudnia 2011, z http://www.nafo.int/about/media/oth-news/2007/eu_partnership.html.
- Executive Order of the Economic Zone of Greenland (2004), 20 October, Law of the Sea, Bulletin no 66.
- Geology Survey Points to Possible Greenland Oil (b.d.). Pobrano 25 maja 2008, z http://www.associatedcontent.com/article/363312/geology_survey_points_to_possible_greenland.html.
- Greenland In Figures 2012 (2012).
- Greenland opening Arctic sea to oil wells (b.d.). Pobrano 25 maja 2008, z <http://www.msnbc.msn.com/id/13935301/from/RS.1/>.
- Greenland takes step toward independence from Denmark (b.d.). Pobrano 22 lutego 2010, z <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/greenland/5594140/Greenland-takes-step-toward-independence-from-Denmark.html>.
- Grenlandia chce być niezależna, *Rzeczpospolita* (2008), nr 277.
- Hansen J. (2008). Greenland on the Self Rule Road, *Arctic Council*, 7 maja 2008.
- Hermann, P. (1967). *Siódma minęła, ósma przemija*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Holdys, A. Dania, Kanada i Rosja: Bitwa o Arktykę (b.d.). Pobrano 31 grudnia 2007, z <http://www.gazetawyborcza.pl/1,75248,3326156.html>.
- June 21: Greenland's national day-it was a day like no other yet (b.d.). Pobrano 23 lutego 2010, z http://www.sikunews.com/skriv_ut.html?catid=1&artid=6559.
- Kraus, C. Myers, S.L. Revkin, A.C. Romero, S. (2005). As Polar Ice Turns to Water, Dreams of Treasure Abound, *New York Times*, 10 października.
- Kubiak, K. (2009). *Północnoatlantyckie separatyzmy*, w: *Dokąd zmierza Europa*, red. Mickiewicz P. i Wyligala H. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe DSW.
- Leapman, B (2007). Denmark joins race to claim North Pole. *Daily Telegraph*. 12 sierpnia. Pobrano 31 sierpnia 2007, z <http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2007/08/12/wpole112.xml>.
- MEPs overwhelmingly support petition on aftermath of 1968 nuclear crash (b.d.), pobrano 10 lutego 2012, z http://dianawallis.org.uk/news/000487/meps_overwhelmingly_support_petition_on_aftermath_of_1968_nuclear_crash.html.
- Mikkelsen, P.S. (2005). *One Thousand Days with Sirius: The Greenland Sledge Patrol*. Nairn: The Steading Workshop.
- Olsen, H. I (2009). Greenland to Become Independent. A new beginning for island, now part of Denmark, *The Epoch Times*, 20 maja 2009.
- Petersem, N. (2007). The Iceman that never came, *Scandinavian Journal of History*, 1 (33).
- Roesdahl, E. (1996). *Historia wikingów*. Gdańsk: Wydawnictwo Marabut.
- Royal Arctic Line (b.d.). Pobrano 3 sierpnia 2011, z <http://www.ral.gl/>
- Sagan, S.D. (1993). *The Limits of Safety: Organizations, Accidents, and Nuclear Weapons*.
- SKA 11 (b.d.). Pobrano 29 maja 2008, z [http://www.navalhistory.dk/english/theships/classes/ska11_class\(1981\).htm](http://www.navalhistory.dk/english/theships/classes/ska11_class(1981).htm)
- Skarstein, F. (2006). Eric's The Red Land: the land that never was, *Polar Research*, 2 (25).
- Station Nord (b.d.). Pobrano 1 stycznia 2008, z <http://www.eastgreenland.com/database.asp?lang=en-g&num=538>
- The Sledge Patrol Sirius (b.d.). Pobrano 1 stycznia 2008, z <http://www.polog.dk/script/site/page.asp?artid=20>

- Tilley, J.A (b.d.). *The Coast Guard & the Greenland Patrol*. Pobrano 31 grudnia 2007, z http://www.uscg.mil/history/h_greenld.html
- Wallis, D (b.d.). *American nuclear bomber crash workers take case to Brussels*. Pobrano 10 stycznia 2010, z http://dianawallis.org.uk/news/000461/american_nuclear_bomber_crash_workers_take_case_to_brussels.html

DENMARK IN THE FACE OF THE ARCTIC CHALLENGES

Summary: The article discusses the current and prospective situation of Denmark in the Arctic. The author presents Greenland – the Danish autonomous territory being the subject of Copenhagen claims in the Far North. Then he discusses the historical roots and contemporary relationships between Denmark and Greenland and presents Danish doctrinal documents relating to the Arctic and the results of taken actions.

Keywords: Arctic, Greenland, Denmark, relations.